

Osobnosť Oskára Čepana

Pri príležitosti otvorenia výstavy *Výtvarník Oskár Čepan* v Galérii Jána Koniarka (v koncepcii kurátorov Barbary Bodorovej a Jiřího Valocha) sa 8. decembra 2005 v Kopplovom kaštieli v Trnave uskutočnila konferencia o tejto mnohodimenzionálnej osobnosti.

Program konferencie pozostával z príspevkov sedemnástich odborníkov venovaných jednotlivým sféram pôsobnosti Oskára Čepana – od jeho profilových aktivít, akou bola literárna veda a reflexia výtvarného umenia, až k záujmovým aktivitám, ktoré vďaka intenzite a pravdepodobne aj perfekcionistickému prístupu nadobudli profesionálny či odborný charakter (výtvarné práce, scénografia, archeológia).

Konferenciu otvoril príspevok Nadeždy Čepanovej venovaný vzťahu Oskára Čepana k Trnave. Práve toto mesto mu totiž poskytlo významný inšpiračný impulz ešte počas štúdia na gymnáziu, ktorý sa prejavil aj v neskorších kolážach a kresbách. Čepanov prvý tlačený text vyšiel práve v Trnave v roku 1944 a jeden z posledných v roku 1992 je takisto venovaný tomuto mestu. Obohatením podujatia bol aj veľmi osobný príhovor Jozefa Mihalkoviča.

Marcela Mikulová z Ústavu slovenskej literatúry SAV (Bratislava) predniesla príspevok *Čepanov univerzalizmus ako kultúrny a dobový fenomén*. Vykresľuje ho ako polymúzický talent a mimoriadne vynaliezavého literárneho vedca, ktorý si v nepriaznivej dobe vytvoril odborné útočisko z exaktnosti, scientizmu a originálneho využívania metodológie. Tento prístup presahoval ideologických posudzovateľov nielen prostredníctvom vysokej miery abstrakcie, ale aj sofistikovanými „vedeckými únikmi“: keď sa Čepan nemohol priznávať k inšpirácii Jakobsonom, urobil si z Comta akéhosi mediátora Jakobsonových koncepcií. V období, keď bola nepohodlná avantgarda, využil jej podnety v nečakannej sfére – v reflexii romantizmu.

Lubica Somolayová z Ústavu slovenskej literatúry SAV (Bratislava) vo svojom príspevku *Čepanov koncept slovenského romantizmu* priblížila literárnovedný výskum Oskára Čepana, ktorým do kontextu slovenskej literárnej vedy vniesol pluralitný model romantizmu. V sedemdesiatych rokoch Oskár Čepan pomerne radikálne poprel tézu o pôsobnosti mesianizmu, obmedzenej len na porevolučné obdobie, a z tejto domnienky potenciálne vyplývajúce konštatovania o jeho podstate či esenciálnej motivácii. Uvedené postoje a hodnotenia viedli k etablovaniu mesianizmu, ktorý získal status samostatnej línie slovenského romantizmu. Iluzórny monolit tohto vývinového obdobia – v podobe tzv. Štúrovej školy – bol narušený a nahradil ho pluralitný model slovenského romantizmu, vyskladaný z niekoľkých paralelných ideových vetiev.

Anna Fischerová z Katedry kulturológie Filozofickej fakulty UK (Bratislava) rozšírila obraz osobnosti Oskára Čepana o jeho pedagogickú dimenziu. Príspevok sa opiera aj o osobnú skúsenosť s bádateľom v pozícii školiteľa mladých vedeckých pracovníkov, od ktorých požadoval systematické, mnohostranné a permanentné vzdelávanie. Autorka spomenula aj Čepanov intenzívny metodologický vplyv, ktorý sa neskôr prejavil v prístupe mnohých jeho zverencov, v ich ďalšej vedeckej či pedagogickej činnosti s neustále prítomnými prvkami čepanovskej metodológie.

Ladislav Čavojský z Kabinetu divadla a filmu SAV (Bratislava) pripomenul scénografické pokusy Oskára Čepana v podobe troch scénických návrhov, ktoré vytvoril pre divadelný krúžok Umelecké štúdio v Trnave. Boli to scény k hrám M. Begoviča *Boží človek* (1944), k hre *Chanson Triste* (1945) a k pásmu poézie k oslobodeniu (1945).

Milan Hamada z Katedry dejín umenia a kultúry Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity načrtnol portrét Oskára Čepana ako kritika.

Vo svojom pomerne osobnom príspevku sa pokúsil charakterizovať kritické aspekty Čepanovho literárno-historického a teoretického diela. Jeho špecifikom podľa Hamadu je, že sa venuje kritike kritiky – teda metakritike.

Silvia Čúzyová z Katedry dejín umenia a kultúry Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v príspevku *Teoreticko-kritické názory Oskára Čepana a Ivy Mojžišovej* ponúkla poznámky k slovenskému uvažovaniu o umení v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Autorka sa venuje problematike autentickej interpretácie umeleckých programov i diel v textoch Oskára Čepana (*Marián Čunderlík*) a Ivy Mojžišovej (*Milan Paštéka*).

Daniel Grůň z Katedry teórie a dejín umenia Vysokej školy výtvarných umení (Bratislava) v príspevku *Zmysel negácie: avantgardné princípy v teórii Oskára Čepana* zhodnotil metodologické východiská a interpretačné prístupy Oskára Čepana pri analýze abstraktného umenia. Autor sledoval avantgardné princípy v Čepanovej teórii a interpretácii abstraktného umenia na základe analógií medzi štrukturalizmom a umeleckou avantgardou.

Karel Valoch z Moravského zemského muzea (Brno) sa venoval Čepanovej archeologickej činnosti. Oskár Čepan sa totiž zaoberal najstarším obdobím dejín človeka – paleolitom, a to nielen teoreticky, štúdiom odbornej literatúry, ale aj praktickou terénnou činnosťou, zbieraním kamenných nástrojov. Autor príspevku upozornil na skutočnosť, že Čepan nielen zhromaždil zaujímavé zbierky stredopaleolitických a mladopaleolitických industrií z okolia Trnavy, ale objavil aj stopy človeka z obdobia starého paleolitu v okolí Bratislavy, čím významne obohatil poznanie najstarších dejín územia Slovenska.

Kým Mahulena Nešlehová z Ústavu dejín umění Akademie věd České republiky (Praha) sa vo svojom príspevku zaoberá osobnosťou Oskára Čepana v súvislosti s pražskými Konfrontáciami z roku 1960, Sabína Jankovičová zo Slovenskej technickej univerzity (Bratislava) načrtáva Čepanovu reflexiu udalostí a diel spätých s bratislavskými Konfrontáciami.

V programe konferencie bol uvedený aj Juraj Mojžiš s príspevkom o „vysokom umení“

Oskára Čepana, pripomínajúci jednotlivé sféry bádateľových výtvarných záujmov (Marián Čunderlík, Rudolf Fila, Milan Laluha, avantgarda...).

Peter Zajac (Humboldt-Universität, Berlín; Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava) predniesol detailnú interpretáciu Čepanovej koláže *Preist' musíme cestu života t'rnistú*. Za jej hlavnú črtu považuje paradoxnosť: Čepan vníma Štúra ako tragickú postavu (indíciami takéhoto výkladu sú prevrátené romantické symboly, ale aj kontrast tragiky s biedermeierovským portrétom v centre obrazu). Štúrov podpis, ako aj rukopisný text jeho klasického výroku v Čepanovej montáži podľa Petra Zajaca vytvárajú intermediálny vzťah medzi obrazom a písmom.

Výtvarný teoretik, kurátor výstavy *Výtvarník Oskár Čepan*, Jiří Valoch sa vo svojom príspevku venuje Čepanovmu teoretickému záujmu o ruskú avantgardu, ale predovšetkým jeho ambícii vlastnej výtvarnej tvorby a odrazu ruskej avantgardy v jej rámci. Čepana v kontexte bratislavských Konfrontácií vykresľuje ako geometrického abstraktného maliara – solitéra.

Príspevok Barbary Bodorovej, kurátorky výstavy *Výtvarník Oskár Čepan*, mapuje jednu z najdôslednejšie rozvíjaných oblastí výtvarnej tvorby: techniku koláže – najskôr v rozmedzí rokov 1944 – 1945 a v rokoch osemdesiatych, keď sa Čepan venuje hlavne literárnym kolážam.

Záverečným príspevkom konferencie sa stal príhovor maliara Rudolfa Filu, ktorý zareagoval na jednotlivé príspevky a zhodnotil celkový prínos konferencie. Ten spočíva predovšetkým v poodhalení doposiaľ neznámych dimenzií aktivít Oskára Čepana ako mimoriadne tvorivej osobnosti, významného literárneho teoretika a historika, ktorý výrazne ovplyvnil takmer každú z disciplín, čo sa ocitli v centre jeho intenzívneho záujmu – zreteľne pozmenil nielen podobu slovenskej literárnej vedy, ale aj reflexiu výtvarného umenia, ba dokonca (ako ukázala nielen táto konferencia, ale hlavne s ňou spätá výstava) výtvarné umenie samotné.

Lubica Somolayová